

---

*Л.М. Шугаєва,
кандидат філософських наук,
доцент Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного
університету*

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА БОЖОЇ МАТЕРІ “ДЕРЖАВНА”: ОСОБЛИВОСТІ ВІРОВЧЕННЯ

Розпад економічної й ідеологічної систем наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст., падіння рівня життя населення, безробіття стали сприятливим ґрунтом для поширення в Україні новітніх неохристиянських утворень. Руйнація звичного способу життя переважної більшості населення призвели до втрати авторитету світських ідеологій і політичних партій. Криза православної церкви в Україні, про яку абсолютно уже відверто говорять деякі православні духовні ієрархи, зокрема керівник місіонерського відділу Української православної церкви Московського патріархату єпископ Полтавський Пилип (Осадченко) визнав, що не слід тішити себе думкою про те, що православ'я в Україні є домінуючою конфесією. Укоріненість у православ'ї значної кількості людей є мінімальною, а ступінь їх церковності можна розрізнити лише за допомогою найскладнішої оптики. За статистичними даними, в деяких регіонах України протестантські громади зростають значно швидше, ніж православні [1, 651]. У цих умовах більшість новітніх неохристиянських утворень (і не лише їх) пропонують проекти радикальної перебудови світу в недалекому майбутньому. Вони обіцяють не лише повернути людину до істинної віри, а й сприяти її матеріальному процвітанню, а саме суспільство перетворити на гуманне і справедливе. В умовах поглиблення духовної кризи, соціальних негараздів, глобальних проблем людства деяка кількість населення в надії віднайти душевний спокій звертаються до неохристиянських віровчень. Багатьох приваблює дружня атмосфера, гуманне ставлення один до одного, загалом до людства і природи, які проповідуються більшістю новітніх неохристиянських вчень. Значною мірою поширенню цих вчень сприяло оформлення нової моделі церковно-державних відносин, утвердження фактичної свободи совісті, а не декларованої, як це було за радянських часів.

В Україні досить значного поширення набули такі неохристиянські течії, як: “Армія спасіння”, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони), Церква Христа та інші.

Для нашого дослідження становлять інтерес віросповідні засади і релігійна практика Богородичної церкви і Церкви Останнього Заповіту як такі, що на основі християнської традиції намагаються створити свою “істинно вірну” віру.

У 1985 р. була заснована Православна церква Божої Матері “Державна” (Богородичний центр, Російська Маріанська Церква, Церква Божої Матері Преображаючоїся). В Україні діють сім громад Богородичної церкви – у Донецькій, Луганській, Миколаївській областях, а також громада у м. Києві. Ще близько десяти діючих громад не мають офіційного статусу. Цілісну картину релігійної практики і віросповідних засад Богородичної церкви спробуємо відтворити на підставі наших спостережень і бесід з вірянами релігійної громади Святого Аскольда-Миколая Православної церкви Божої Матері, яка діє і є офіційно зареєстрованою у м. Києві.

Назва “Православна церква Божої Матері “Державна” впливає із кінцевої мети релігійного об'єднання, якою є проголошення “Російської федеративної теократичної держави”.

Існування кількох назв релігійного утворення та їх неодноразова зміна свідчить про містичність цього явища. У Богородичній церкві магічно ототожнюється ім'я з названим (людиною, предметом), а тому, наприклад, існує практика перейменування людей,

приречених на покаяння. Можливо, зміна назви свідчить і про часткову зміну віросповідних засад і релігійної практики об'єднання.

За свідченнями віруючих, у 1984 р. архієпископу Іоанну (Береславському) перед іконою Одигітрії у м. Смоленську (Російська Федерація) було видіння, яке він трактував як “відвідини Богородиці”. Відтоді пори він начебто щоденно чує голос Божої Матері. Вважається, що саме об'явлення Божої Матері спонукало Береславського на заснування нового релігійного об'єднання. Однак російський дослідник Д. Таєвський вважає, що Богородична церква виникає як сектантський рух всередині геннадіївської секачовської (за іменем єпископа Геннадія Секачова) гілки істинно православної церкви [2, 319]. Ми погоджуємося з версією виникнення Богородичної церкви, яку висунув Д. Таєвський, оскільки під час неодноразових бесід із вірянами ІПЦ знаходили підтвердження цьому припущенню. Крім того, Богородична церква офіційно оголосила себе правонаступницею ІПЦ.

Послідовники Іоанна (Береславського) віряють, що він – “святий старець”, через якого Богородиця відкриває своє вчення, а богослужіння, які здійснює архієпископ, відбуваються у присутності Божої Матері. Всі об'явлення зібрані в книгах під спільною назвою “Слово Матері Божої і Свідчення Духа Святого”. Вчення Іоанна (Береславського) засновуються на тому, що, на його думку, через деякий час після того, як Господь дав людству два Заповіти – Старий і Новий, в світі фізичному і в світі духовному відбулися помітні зміни, і перед приходом Тисячолітнього царства з'явилася необхідність дати людям третій заповіт, який походить від Діви Марії і доведений до людей через “матріарха” і “пророка” Іоанна Береславського. З 1984 р. (дата першого видіння Береславського) Бог проявляє себе тільки через Богородицю. Марії дана особлива благодать – містична. До цього існувало лише одне джерело благодаті – евхаристичне. Без містичної благодаті, яка походить від Богородиці, благодать евхаристична, яка походить від Христа, недійсна. З цього часу спокутна місія Христа доповнюється і поступово замінюється спокутною місією Богородиці, серце якої страждає при вигляді світу, який прийшов у моральний занепад. Саме Богородиці і доручено вершити суд над цим світом. Богородиця зараховується до Трійці як четверта іпостась і наділяється божественними якостями. Віряни Богородичної церкви вважають, що їхня церква втілює істину православ'я і католицизму. Але фундаментальні положення віросповідних основ Богородичної церкви мають істотні розбіжності з віровченням обох християнських традицій. У віровченні присутня ідея про два інших пришествя Христа. Надзвичайно потужними є есхатологічні мотиви. Вважається, що Страшного Суду можна уникнути за умови, якщо у світі 201 мільйон праведників складуть присягу на вірність Богородиці. Культурна практика частково наближається до православної, а частково від неї відрізняється. Зокрема, символіка храму, одяг священника відображає вшанування саме Діви Марії [3, 3]. Велика увага приділяється “пластичній молитві” і медитації; обов'язково тричі на день твориться розарій – вінок молитов з роздумами про важливі події земного життя Господа і Богородиці. Своїм віровченням і практикою Богородична церква прагне відроджувати традицію живої віри і діяльність подвижництва, що йде від афонських ісихастів, києво-печерських старців, Серафима Саровського. Членами громади Святого Аскольда-Миколая визнаються всі сім християнських таїнств, а в основу богослужіння покладено літургію Іоанна Златоуста.

У листопаді 1994 р. Береславський узяв участь у “I Соборі маріанських єпископів усього світу” в Японії, на якому було проголошено створення “Вселенської Маріанської Церкви”. А вже в травні 1995 р. у Москві в рамках “XII Богородичного Собору” відбувся “II Маріанський Собор” (“Всесвітній конгрес православних і католицьких маріанських церков”), на якому були присутні представники із країн СНД, США, Канади, Японії, Мексики, Сингапуру і Франції.

У 1994–1995 рр. Богородична церква об'єдналася із Вселенською Маріанською церквою, яка є невизнаною Ватиканом і має послідовників серед католиків США, Латинської Америки, Польщі та інших країн.

До середини 1993 р. в об'явленнях Іоанна (Береславського) переважали пророцтва про близький кінець світу, прихід епохи “церковного запустіння і всесвітніх катаклізмів”. Сучасному світу прогнозувались всілякі напасті, якщо народ не покається і не визнає його вчення. Стверджувалось, що спасе свої душі лише невелика кількість праведників, які повинні подолати всі мирські спокуси, в тому числі зректися сім'ї, рідних, відмовитися від власності, яку потрібно передати Богородичній церкві.

Настільки радикальна проповідь у поєднанні з авторитарним керівництвом призвели до кризи релігійного об'єднання. Після IV Богородичного собору у відповідь на заперечення сім'ї, які були присутніми в об'явленнях Іоанна (Береславського), від Богородичної церкви відійшло багато її прихильників, зокрема єпископ Федір (Коробейников), ієромонах Тихон і багато інших.

Досвід останніх років легального існування Богородичної церкви благотворно впливає як на внутрішню атмосферу в релігійному утворенні, так і на загальний настрій її прихильників щодо зовнішнього світу. Ці умови не провокують релігійного фанатизму й екстремізму, комплексу гонимих і переслідуваних. Негативна практика, що мала місце у перші роки діяльності Богородичної церкви, практично подолана.

Керівники Богородичної церкви архієпископ Іоанн (Береславський) й єпископ Петро (Большаков) були піддані анафемі геннадієвською гілкою Істинно православної церкви. Крім того, РПЦ ніколи не погоджувалася з тим фактом, що Богородична церква з самого початку свого виникнення оголосила себе правонаступницею РПЦ. Священний Синод Російської православної церкви виступив із спеціальним посланням, у якому засудив “еретичні і антихристиянські” ідеї Богородичної церкви. Взагалі ставлення Богородичної церкви до Російської православної церкви і навпаки – різко негативне. У своїх об'явленнях і проповідях Іоанн (Береславський) РПЦ інакше як церквою “Червоного дракона” або ж “церквою Сатани” не називає. Показовою в цьому відношенні є праця “Красная патриархия. Волки в овечьей шкуре”.

Іоанн Береславський писав: “Настав час викрити страшну підміну, яка здійснена руками нечестивих архієреїв Червоної церкви, Московською Патріархією, яка блюзнірськи претендує на канонічне наступництво від Російської Православної церкви, до якої вони мають таке ж відношення, як Синедріон часів Ганни і Каїафи до чесних пророків і праведників Старого заповіту” [4, 179].

У зв'язку з цими подіями архієпископ Іоанн (Береславський) змінює зміст своїх об'явлень і проповідей. Сьогодні відповідно до вчення Богородичної церкви людство вступає в завершальний етап християнської історії. Настають “останні часи” і “Преображення” світу. Але есхатологія Богородичної церкви обіцяє не кінець, а трансформацію світу. Якщо відбудеться покаєння і всі повернуться в істинну (маріанську) віру, то Богородиця замінить Страшний Суд на “тихий сон преображення”. Протягом майбутнього Тисячолітнього царства світ влаштовано правильним духовним чином, за якого “державне християнство” зміниться “християнською державою”. Як вважають самі віруючі, нинішні громади Богородичної церкви та її монастирі є прообразом саме такої “християнської держави”, на чолі якої у майбутньому замість “царя-помазаника” стане “Марія-першопомазаниця”.

Унікальність Богородичної церкви полягає передусім у тому, що її парафіяни широко вважають себе православними. Більше того, вони намагаються доводити, що сповідують цілком ортодоксальне віровчення, яке засноване на Святому Письмі й Переказі, мають канонічно збудовану ієрархію на чолі з архієпископом, здійснюють традиційні для Православної церкви таїнства і відроджують православну духовність. Справді, духовні лідери використовують православну лексику (правда, поряд із католицькою, окультно-теософською і власною), обряди й одяг парафіян також мають православний елемент, але

все ж Богородична церква є самостійним релігійним об'єднанням, яке сформувалося на ґрунті православ'я.

Віряни Богородичної церкви вшановують пам'ять останнього російського імператора Миколи II і нещодавно навіть канонізували як свого богородичного святого Григорія Распутіна. На підставі наших спостережень, цей швидше такий романтичний монархізм не впливає істотно на соціально-політичні орієнтири віруючих.

Останнім часом змінилося ставлення до сім'ї: серед віруючих Богородичної церкви реєструються шлюби.

Завдяки підтримці Вселенської Маріанської церкви Богородична церква володіє поліграфічною базою, видавництвом "Нова Свята Русь", де видається література віросповідного і полемічного характеру, а також щомісячна газета "Лицар віри" накладом 20 тисяч примірників. Богородична церква має і власну відеостудію.

Головними напрямками діяльності церкви, крім богослужінь, є благодійництво, праця з молоддю, відвідування дитячих будинків, в'язниць, лікарень, а також проведення благодійних виставок про чудотворні ікони та з'явлення Божої Матері [3, 4–5].

За твердженням віруючих Богородичної церкви, її віросповідні основи підтримує більш як 700 громад на території країн СНД. Релігійна громада Святого Аскольда-Миколая Богородичної церкви м. Києва нараховує близько 50 осіб. Значна їх кількість має вищу освіту. Із бесід з вірниками нам вдалося з'ясувати, що і решта членів Богородичної церкви, які діють в Україні, мають досить високий освітній ценз.

На нашу думку, за наявності теократичних і авторитарних рис Міністерством юстиції Російської Федерації у 1996 р. Богородична церква була класифікована як деструктивна релігійна тоталітарна секта.

Ми ж відносимо Богородичну церкву до новітніх неохристиянських утворень. Вона базується на біблійній орієнтації й нових об'явленнях свого засновника архієпископа Іоанна (Береславського).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Митрохин Н.* Русская Православная церковь: современное состояние и актуальные проблемы. – М., 2006.
2. *Таевский Д.А.* Христианские ереси и секты I–XXI веков: Словарь. – М., 2003.
3. Статут релігійної громади Св. Аскольда-Миколая Православної Церкви Божої Матері "Державна" м. Києва. – Відділ у справах релігій при Київській міській державній адміністрації.
4. *Иоанн (Береславский)*, архиепископ. Об уникальных явлениях Божьей Матери последнего времени. – М., 1995.